

Основы правового регулирования предпринимательской деятельности / Под общ. ред. Г. И. Костаки. – Кишинев, 2003; Колосов Р. В. Договір комісії і агентський договір у цивільному праві: дис... на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук: 12.00.03 / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – К., 2004; Полтавський О. В. Договір морського агентування: дис... на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук: 12.00.03 / Нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2004; Трояновський О. В. Відповідальність сторін за міжнародним договором комерційного посередництва: дис... на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук: 12.00.03 / Одеська нац. юрид. академія. – Одеса, 2009; Халабуденко О. А. Традиции и новеллы обязательственного права: опыт Республики Молдова и других государств СНГ // Закон и жизнь. – 2008. – № 6.

4. Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради. – 2003. – № 18–22. – Ст. 144.

5. Гражданское право: учебник. В 3-х т. Т. 2. – 4-е изд., перераб. и доп. / Отв. ред. А. П. Сергеев., Ю. К. Тол-

стой. – М., 2004.

6. Гражданское право: актуальные проблемы теории и практики / Под общ. ред. В. А. Белова. – М.: Юрайт-Издат, 2007.

7. Гражданское право. В 2-х т. Т. 2. Полутом 2 / Отв. ред. Е. А. Суханов. – М.: БЕК, 2002.

8. Договірне право України. Особлива частина: навч. посіб. / Т. В. Боднар, О. В. Дзера, Н. С. Кузнецова та ін. – К.: Юрінком Інтер, 2009.

9. Знаменський Г. Л. Про узгодження проектів Цивільного і Господарського (комерційного) кодексів // Українське право. – 1997. – № 3.

10. Суханов Е. А. Агентский договор // Вестник ВАС РФ. – 1999. – № 12.

11. Цвайгерт К., Кётц Х. Введение в сравнительное правоведение в сфере частного права: В 2-х т. Т. 2. – М.: Международные отношения, 2000.

12. Цивільне право України. Кн. 1 / За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової. – К: Юрінком Інтер, 2005.

This article is devoted to comparative legal research of commercial representation of neighbor-countries – Ukraine and Republic of Moldova. Area of the called relations, questions of direct and indirect representation, monopoly and non-monopoly agency relations and other not less important aspects are analyzed. Additions to the current legislation are offered with taking into account features of national regulation.

Статья посвящена сравнительно-правовому исследованию коммерческого представительства стран-соседей – Украины и Республики Молдова. Анализируется сфера применения названных отношений, вопросы прямого и непрямого представительства, монопольных и немонопольных агентских отношений и другие не менее важные аспекты. Предлагаются дополнения к действующему законодательству с учетом особенностей национального регулирования.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СТРОКІВ І ТЕРМІНІВ У ДОГОВОРІ БУДІВЕЛЬНОГО ПІДРЯДУ

Пленюк М. Д.,

кандидат юридичних наук, науковий співробітник відділу проблем приватного права
НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України

Статтю присвячено питанням строків і термінів у договорі будівельного підляду. Досліджується питання своєчасного задоволення інтересів сторін за договором будівельного підляду.

Ключові слова: договір, підрядник, замовник, строки, терміни, договір будівельного підляду.

Після проголошення незалежності Україна взяла курс на зміну та реформування свого законодавства. Прийняті в той час положення Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) набули принципово іншого ідеологічного та доктринального змісту. Так, серед величезних здобутків ЦК України варто виокремити із загальних положень про зобов'язання (книга п'ята, 2003 р.) положення про договори (поняття і види договору, свобода та обов'язковість договору, положення про публічний, попередній договори, договори приєднання і на користь третьої особи, про форму, порядок укладення, зміни та розірвання договору тощо), а також положення щодо понять «строки» і «терміни». Зауважимо, що у ЦК УРСР 1963 р. не було надано визначень цих понять (крім строку позовної давності), хоча в окремих статтях даного акта йшлося про строки в конкретних правовідносинах.

У сучасному законодавстві положення про строки і терміни пронизують майже всі підгалузі та інститути цивільного права. Саме тому в юридичній літературі

теперішнього часу приділяється велика увага питанням щодо строків і термінів, які розглядаються при аналізі конкретних правовідносин у складі того чи іншого інституту цивільного права. Серед таких варто назвати праці Т. М. Вахонєвої (2005 р.) [1], О. В. Шовкової (2007р.) [2], Н. В. Хащівської (2011 р.) [3], Н. В. Черногор (2011 р.) [4], Д. О. Маріц (2011 р.) [5] та інші, в яких основою дослідження були, перш за все, строки і терміни.

Звертаючись до сторінок філософії, бачимо, що час є однією із фундаментальних категорій філософії та суспільствознавства, які відображають основні риси матеріального світу. У працях філософів переконливо доведена можливість існування у світі різноманітних просторово-часових форм, які відрізняються від інших форм тим, що є необхідними умовами існування чисельних класів матеріальних об'єктів. До таких форм відносять соціальний простір і соціальний час [6, с. 80]. Говорячи про соціальний час, маємо на увазі, що всякий різновид часу має соціальний характер, оскільки все, що відбувається у суспільстві, є соціальним. Адже,

на думку І. А. Гобозова, час, який вивчається усіма суспільними дисциплінами (історією, правознавством, соціологією тощо), є соціальним часом. Але кожна наука досліджує його під своїм кутом зору [7, с. 51]. Звертаючи увагу на зв'язок правової норми з простором і часом, А. А. Тілле писав, що кожна норма визначає, в якому місці і в якій момент приписувана нею поведінка повинна здійснюватися, і, отже, її дія має одночасно просторовий і часовий характер. Навіть якщо час і місце дії норми не обмежені, це не означає, що вона залежна від простору і часу, оскільки явища, до яких застосовується норма, відбуваються завжди у певному місці й у певний час [8, с. 22].

У літературі ряд науковців правові строки відносять до подій, маючи на увазі плин часу. Зокрема, О. О. Красавчиков плин часу виділяв в окрему групу абсолютних юридичних подій, виникнення та дія яких не зумовлені вольовою діяльністю людей [9, с. 166–168].

У сучасних російських наукових дослідженнях підтримується наведена думка О. О. Красавчикова щодо юридичної природи строків. Так, М. Я. Кириллова і П. В. Крашенінников вважають, що в системі юридичних фактів строк належить до подій, оскільки настає (спливає) так само незалежно від волі людей, як і плин часу взагалі [10, с. 6]. Така сама правова оцінка строків є в підручниках з цивільного права [11, с. 330].

Заперечуючи О. О. Красавчикову, який стверджував, що плинові часу людина не може протиставляти свою діяльність, оскільки вона сама існує у часі, В. П. Грибанов правильно підкреслював, що людина, здійснюючи свою діяльність, активно використовує час. Люди можуть приурочити здійснення тієї чи іншої діяльності до певного моменту в часі або до певного відрізка часу, можуть встановлювати певні строки для тих чи інших дій, а з цього випливає, що строк як юридичний факт у своєму виникненні має вольовий характер. Воля людей, на його думку, істотно впливає не лише на розмір встановленого строку, не лише на початок його перебігу, а й на сам перебіг цього строку, який волею людей можна зупинити, перервати або продовжити. Водночас закінчення певного строку не можна віднести й до юридичних дій, оскільки перебіг його є окремим випадком плину часу, який плине незалежно від волі і діяльності людей. Враховуючи ту роль, яку відіграють строки у виникненні, зміні, здійсненні і захисті цивільних прав, В. П. Грибанов дійшов висновку, що юридичні строки в системі юридичних фактів цивільного права посідають самостійне місце поряд з юридичними подіями і юридичними діями і за своїм характером є чимось середнім між ними [12, с. 8–10].

На думку В. В. Луця, строки не посідають самостійного місця в загальній системі юридичних фактів поряд з юридичними діями та юридичними подіями. Як форма час властивий і першим, і другим. Тому, виступаючи часовою формою, в якій відбуваються події і вчинюються дії (бездіяльність), строки породжують юридичні наслідки лише у зв'язку з діями і подіями. Крім того, строки, що встановлюються в цивільно-правових відносинах як прояв соціального часу, є важливим правовим засобом цілеспрямованого регулювання діяльності громадян і організацій [13, с. 20–21].

Аналізуючи викладене, доходимо висновку, що строки і терміни в цивільних правовідносинах мають важливе значення, адже саме вони упорядковують цивільний оборот, стабілізують цивільні відносини, сприяють своєчасному задоволенню потреб фізичних та юридичних осіб, забезпечуючи своєчасний захист цивільних прав.

З урахуванням цього ЦК України визначив, що строком є певний період у часі, зі спливом якого пов'язана дія чи подія, яка має юридичне значення. Терміном є певний момент у часі, з настанням якого пов'язана дія чи подія, яка має юридичне значення (ст. 251 ЦК України).

У підрядних договірних відносинах, особливо у договорі будівельного підряду, умови про строки виконання сторонами своїх обов'язків за договором належать до числа важливих умов договору. Це обумовлюється консенсуальним характером договору, оскільки виконання підрядником та замовником взятих на себе зобов'язань потребує, як правило, певного часу як на виконання самої роботи, так і на здавання-приймання результатів виконаної роботи, а також на усунення недоліків у роботі тощо.

Відповідно до ч. 1 ст. 631 ЦК України строком договору є час, протягом якого сторони можуть здійснити свої права і виконати обов'язки згідно з договором. Основним обов'язком підрядника за договором будівельного підряду є обов'язок на власний ризик виконати певну роботу за завданням іншої сторони (замовника) і в обумовлений строк передати йому результат виконаної роботи.

Разом з тим щодо господарських договорів, якими є договори підряду на капітальне будівництво, на проведення проектних та пошукових робіт, на проведення аудиту тощо, як загальне правило (ч. 1, 3 та 7 ст. 180 ГК України), вказується, що зміст господарського договору становлять умови договору, визначені угодою його сторін, спрямованою на встановлення, зміну або припинення господарських зобов'язань як погоджені сторонами, так і ті, що приймаються як обов'язкові умови договору відповідно до законодавства. При укладенні господарського договору сторони зобов'язані у будь-якому разі погодити умови про предмет, ціну і строк дії договору. Строком дії господарського договору є час, впродовж якого існують господарські зобов'язання сторін, що виникли на основі цього договору. На зобов'язання, що виникли у сторін до укладення ними господарського договору, не поширюються умови укладеного договору, якщо договором не передбачено інше. Закінчення строку господарського договору не звільняє сторони від відповідальності за його порушення, що мало місце під час дії договору.

Звичайно, дотримання підрядником умов договору будівельного підряду стосується не лише своєчасного виконання роботи, а й включає вимоги щодо належної якості виконуваних робіт та наданих ним матеріалів і устаткування, дотримання вимог проектно-кошторисної документації, державних норм та правил ведення конкретних робіт та виконання інших обов'язків за договором.

Так, на нашу думку, доцільно було б зазначити у ч. 2 ст. 848 ЦК України, що підрядник зобов'язаний негайно відмовитись від договору підряду, повідомивши про це замовника, як тільки він з'ясував, що вико-

ристання недоброякісного або непридатного матеріалу чи додержання вказівок замовника загрожує життю, здоров'ю людей чи призводить до порушення екологічних, санітарних правил, правил безпеки людей та інших вимог [14, с. 10].

Крім того, серед головних обов'язків замовника за договором підяду варто назвати обов'язок прийняти від підрядника результат виконаної роботи та обов'язок оплатити його. Ці обов'язки замовник обов'язково має виконувати у строки чи/або терміни, визначені законом або договором.

Крім того, у ст. 849 ЦК України передбачено певні права замовника на період виконання роботи підрядником. Зокрема, замовник має право у *будь-який час* перевіряти хід і якість роботи, не втручаючись при цьому у діяльність підрядника. Якщо підрядник своєчасно не розпочав роботу або виконує її настільки повільно, що закінчення її у строк стає явно неможливим, замовник має право відмовитись від договору підяду та вимагати відшкодування збитків. Якщо під час виконання роботи стане очевидним, що вона не буде виконана належним чином, то замовник має право призначити підрядникові *строк для усунення недоліків*, а в разі невиконання підрядником цієї вимоги – відмовитися від договору підяду та вимагати відшкодування збитків або доручити виправлення роботи іншій особі за рахунок підрядника. Замовник має право у *будь-який час* до закінчення роботи відмовитися від договору підяду, виплативши підрядникові плату за виконану частину роботи та відшкодувавши йому збитки, завдані розірванням договору.

Невиконання роботи в обумовлений строк, так само як і неприйняття замовником виконаної роботи в строк, є порушенням зобов'язання. Здання виконаної роботи та її прийняття замовником оформляються єдиним актом прийняття. Прийняття означає фактичне передання замовникові предмета договору підяду. Замовник зобов'язаний прийняти роботу (результат роботи) за договором будівельного підяду в строк, зазначений у договорі, а якщо цей строк не встановлений, то *негайно* після одержання повідомлення від підрядника про готовність робіт. Передання робіт підрядником і прийняття їх замовником оформляється актом, підписаним обома сторонами. Адже прийняття речі чи результату робіт, виконаних підрядником за договором будівельного підяду, є не лише правом, а й безпосереднім обов'язком замовника. Адже здавання і приймання робіт здійснюється протягом встановленого договором *строку* після одержання замовником листа від підрядника про готовність об'єкта або його частини до експлуатації. Порядок передання об'єкта підрядником і прийняття замовником робіт, виконаних за договором будівельного підяду, у загальних рисах визначений у ст. 882 ЦК України і конкретизований у Загальних умовах укладення і виконання договорів підяду у капітальному будівництві [15], Порядку прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 13 квітня 2011 року [16] та інших нормативних актах.

Одержавши повідомлення підрядника про готовність до передання робіт (об'єкта будівництва) або

етапу робіт, замовник повинен *негайно* розпочати їх прийняття. Замовник організовує та здійснює прийняття робіт за власний рахунок, якщо інше не встановлено договором. У прийнятті робіт можуть брати участь представники органів держаної влади та органів місцевого самоврядування у випадках, встановлених законом або іншими нормативно-правовими актами. Замовник, який попередньо прийняв окремі етапи робіт, несе ризик їх знищення або пошкодження не з вини підрядника, у тому числі й у випадках, коли договором будівельного підяду передбачено виконання робіт на ризик підрядника. Передання робіт підрядником і прийняття їх замовником оформляється актом, підписаним обома сторонами. У разі відмови однієї зі сторін від підписання акта про це вказується в акті, і він підписується іншою стороною. Акт, підписаний лише однією стороною, може бути визнаний судом недійсним лише у разі, якщо мотиви відмови іншої сторони від підписання акта визнані судом обґрунтованими.

Якщо замовник протягом *одного місяця* ухиляється від прийняття виконаної роботи, то підрядник має право після дворазового попередження продати результат роботи, а суму виторгу, з вирахуванням усіх належних підрядникові платежів, внести в депозит нотаріуса на ім'я замовника, якщо інше не встановлено договором (ч. 5 ст. 853 ЦК України). У даній статті законодавець не уточнює, в якій саме формі має відбуватися попередження – письмово чи усно. У зв'язку з цим слушною є пропозиція А. Б. Гриняка про уточнення ч. 5 ст. 853 ЦК України щодо *дворазового письмового попередження замовника*, якщо він протягом одного місяця ухиляється від прийняття виконаної роботи [17, с. 196]. Дане уточнення допоможе уникнути непорозумінь з доказуванням того, попереджав чи не попереджав підрядник замовника, оскільки попередження про закінчення робіт та необхідність їх прийняття доцільно здійснювати за допомогою таких засобів, які надають можливість зафіксувати факт звернення підрядника до замовника з відповідним проханням – шляхом письмового повідомлення поштою, кур'єром або іншим засобом, в тому числі і тим, що передбачений в договорі [18, с. 348].

Крім того, доцільним, на нашу думку, буде встановлення серед положень договору будівельного підяду санкцій у формі неустойки (штрафу, пені) за кожен день прострочення приймання замовником результату виконаних робіт на той випадок, коли замовник навмисно зволікає із прийняттям результату завершених робіт [19, с. 156].

Договірні відносини з виконання робіт, як зазначає В. В. Луць, складаються за схемою прямого договору між замовником і підрядником або за конструкцією генерального підяду [20, с. 213]. Це свідчить про те, що ці відносини мають довготривалий характер виконання умов договору. Так, на думку В. М. Коссака, однією із особливостей договору підяду на капітальне будівництво є те, що відносини сторін мають тривалий характер, тому виконується він поступово протягом строку його дії. У зв'язку з цим важливе значення має поділ строків виконання договірних зобов'язань залежно від часових меж виконання договору в цілому,

а також за частинами – на загальні та окремі. Загальним є строк уведення в дію об'єкта, а окремими – передбачені в договорі місячні та кварталні строки виконання окремих етапів будівельно-монтажних робіт. До того ж, у договорах підряду на капітальне будівництво чільне місце займає визначення проміжних строків виконання окремих етапів будівельно-монтажних робіт. Окремі строки, тобто проміжні, визначаються залежно від виробничих планів сторін і їм надано право самим їх погоджувати. Правильне визначення таких строків відіграє важливу роль у забезпеченні безперервної роботи учасників будівельного процесу [21, с. 22].

Так, відповідно до ст. 838 ЦК України підрядник має право, якщо інше не встановлено договором, залучати до виконання робіт інших осіб (субпідрядників), залишаючись відповідальним перед замовником за результати їх роботи. Щодо договору підряду на капітальне будівництво це питання вирішується дещо по-іншому: відповідно до ст. 319 ГК України та пункту 30 Загальних умов укладення та виконання договорів підряду в капітальному будівництві залучати до виконання договору як третіх осіб – субпідрядників генпідрядник може лише за згодою замовника. Таке положення, на нашу думку, є не зовсім правильним, оскільки може призвести до затримання виконання будівельних робіт, оскільки підрядник без погодження з замовником не зможе залучити третіх осіб і, відповідно, не зможе виконати роботу у передбачений договором строк. Тому, на нашу думку, потрібно виключити із ч. 2 ст. 319 ГК України та із Загальних умов слова «за згодою замовника», оскільки це усуне колізію із нормами ч. 1 ст. 838 ЦК України і, найголовніше, надасть можливість спростити для підрядника (генерального підрядника) процес залучення субпідрядників, що дозволить останньому виконати умови договору у передбачений строк, залишаючись відповідальним перед замовником за результат роботи.

Викладене надає можливість зробити висновок, що дотримання як підрядником, так і замовником умов договору будівельного підряду потребує належного правового забезпечення з метою своєчасного задоволення інтересів сторін за договором будівельного підряду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Вахонєва Т. М. Строки (терміни) у цивільному праві: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 / Т. М. Вахонєва – К., 2005. – 224 с.
2. Шовкова О. В. Позовна давність як різновид цивільно-правових строків: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 / О. В. Шовкова. – Х., 2007. – 195 с.
3. Хацівська Н. В. Цивільно-правове регулювання строків (термінів) у договорах про передання майна в тимчасове користування: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 / Н. В. Хацівська. – К., 2011. – 207 с.
4. Черногор Н. В. Строки та терміни у спадковому праві України: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 / Н. В. Черногор. – К., 2011. – 212 с.

5. Маріц Д. О. Правове регулювання строків у договорах про оплатну реалізацію майна: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 / Д. О. Маріц. – К., 2011. – 210 с.

6. Луць В. В. Строки і терміни здійснення суб'єктивних цивільних прав та виконання цивільно-правових обов'язків / Особливості здійснення суб'єктивних прав учасниками цивільних відносин: Монографія / За заг. ред. академіка НАПрН України В. В. Луця. – К.: НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України, 2011. – 320 с. – С. 80.

7. Гобозов И. А. Проблема времени в историческом материализме / И. А. Гобозов. – Вестник Московского ун-та. Серия 7. Философия. – 1986. – № 4. – С. 51.

8. Тилле А. А. Время, пространство, закон. / А. А. Тилле. – М.: 1965. – С. 22.

9. Красавчиков О. О. Юридические факты в советском гражданском праве / О. О. Красавчиков. – М., 1958. – С. 166–168.

10. Кириллова М. М., Крашенинников П. В. Сроки в гражданском праве. Исковая давность / М. Я. Кириллова, П. В. Крашенинников. – М.: Статут, 2006. – С. 6.

11. Цивільне право України: Підручник. У двох частинах: Ч. 1 / За заг. ред. Р. Б. Шишки, В. А. Кройтора. – Харків: 2008. – С. 330.

12. Грибанов В. П. Сроки в гражданском праве / В. П. Грибанов. – М.: 1967. – С. 8–10.

13. Луць В. В. Строки в цивільних правовідносинах / В. В. Луць. – Львів: 1992. – С. 20–21.

14. Пленюк М. Д. Цивільно-правове регулювання строків (термінів) у договорах про виконання робіт: автореф., дис. ... канд. юрид. наук / М. Д. Пленюк. – К.: 2011. – С. 10.

15. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Загальних умов укладення та виконання договорів підряду в капітальному будівництві» від 01 серпня 2005 р. № 668 // Офіційний вісник України. – 2005 – № 140.

16. Постанова Кабінету Міністрів України від 13 квітня 2011 р. № 461 «Про порядок прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів» // Офіційний вісник України. – 2011. – № 32. – С. 81. – Ст. 1359. – Код акта 56190/2011.

17. Гриняк А. Б. Особливості правового регулювання відносин за договорами підряду: монографія / Відп. ред. В. В. Луць / А. Б. Гриняк. – К.: НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України, 2011. – 300 с. – С. 196.

18. Зобов'язальне право України: підручник / За ред. Є. О. Харитоновна, Н. Ю. Голубевої. – К.: Істина, 2011. – С. 348.

19. Пленюк М. Д. Цивільно-правове регулювання строків (термінів) у договорах про виконання робіт: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 / М. Д. Пленюк – К., 2011. – 184 с. – С. 156.

20. Луць В. В. Контракти у підприємницькій діяльності: навч. посіб. – 2-е вид., перероб. і допов. / В. В. Луць. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 576 с. – С. 213.

21. Коссак В. М. Правове регулювання строків у будівництві / В. М. Коссак. – К.: Будівельник, 1991. – С. 22.

The article deals with questions of terms and terminations in the agreement of building contract. The question is researched to satisfy both parties' interests according to the agreement of building contract.

Стаття посвячена вопросам сроков в договоре строительного подряда. Исследуется вопрос своевременного удовлетворения интересов сторон по договору строительного подряда.